

Mala selivka 12+

pedagoško gradivo

avtorica Jana Drazler

kazalo

uvod	2
o filmu	3
film in kontekst	5
izhodiz a za pogovor o klju nih tematskih sklopih filma	
Travellerji	7
nomadstvo	8
dru0ina	9
diskriminacija	10
umestitev filma v u ne na rte	11
beseda avtorja	12

uvod

Pri ujo e gradivo sociološko pojasni filmski kontekst, pri emer se posveti nomadski etni ni skupini irskih Travellerjev kot dru0beno deprivilegirani manjzini, ki se, eprav znotraj gospodarsko uspezne Republike Irske, bojuje z diskriminacijo, rasizmom, predsodki in pogosto tudi z revz ino.

o filmu

filmografski podatki

Mala selivka, Pavee Lackeen: The Traveller Girl, Irska, 2004, 87 min, anglezki jezik

režija, kamera, producent Perry Ogden

scenarij Perry Ogden in Mark Venner

igrajo Winnie Maughan, Rose Maughan, Rosie Maughan, Paddy Maughan, Michael Collins, Helen Joyce, Abie Spallen

montaža Breege Rowley

zvok Michael Lemass

producenta John Rocha in Martina Niland

distribucija Demiurg

žanr (igrano-dokumentarna) drama

vsebina

Desetletno Winnie zaradi pretepa začasno izključijo iz zole. Vrne se na pustobrobje Dublina, kjer z družino živi v obcestni prikolici. Kamera jo spremlja med igro s sestrami, med vožnjo s kolesom, med pohajanjem po ulicah in prodajalnah. V ozadju njenega na videz brezskrbnega pohajkovanja pa se odvija pravi boj za obstanek: na mestu, kjer stoji prikolica, namerava mestna uprava prav kmalu začeti z gradbenimi deli. Družini zato grozi izgon. A Winnie se ne vda zlahka. Na podoben način kot njena upornizka, kljubovalna mama si skuša vsak dan posebej izboriti svoje mesto v svetu, pravico do obstoja in identitete. Winnie je namreč Travellerka, pripadnica etnične skupine irskih nomadov.

Pavee (Travellers) so nomadska irska manjzina, ki se že desetletja upira nasilnim oblikam asimilacije v irsko družbo. Travellerska manjzina sobiva z večinskim prebivalstvom Irske in z njim deli mnogo skupnih značilnosti, kljub temu pa ohranja samosvoj jezik, način življenja ter kulturno tradicijo. Irska država to etnično skupino obravnava na podoben način kot ostale države članice EU obravnavajo manjzine Romov. Med enimi in drugimi sicer ni skupnih kulturnih značilnosti, obstajajo pa podobne problematike, s katerimi se oboji soočajo. Prav zato krovne organizacije Travellerjev v zadnjih desetletjih pogosto sodelujejo z romskimi organizacijami ter se z njimi združujejo na ravni EU.

o avtorju

Fotograf in filmar Perry Ogden je bil rojen v Shropshiru v Angliji leta 1961. Odrasel je v Londonu, v zadnjih letih pa je njegovo stalno bivališče Dublin.

Njegovi portreti slavnih osebnosti iz sveta filma in glasbe ter modne fotografije so bili objavljeni v revijah *Vogue*, *W*, *The Face*, *In Styl*, *Rolling Stone*, *Arena* ... Kot uradnega fotografa odmevnih marketinških kampanj so ga angažirali pri Ralphu Laurenu, Chloe in Calvinu Kleinu. Kasneje se je posvetil bolj intimnim, socialno angažiranim projektom, med katerimi je najodmevnejši nedvomno Pony Kids. Gre za opus fotografij otrok iz zanemarjenih predmestij Dublina, ki jih je Ogden srečeval na konjskih sejmih. Serija fotografij je opremljena tudi z intervjuji z mladimi lastniki konj, ki jim je kontroverzni zakon »The Control Horses« odvil delo, z njim pa priložnost za uveljavitev v okolju. Fotografski opus je leta 1999 dosegel tudi knjižno izdajo pri založbi Jonathan Cape/Aperture in za film *Mala selivka* pomenil pravzaprav odskočno desko.

Ogdenove fotografije ateljeja Francisa Bacona so bile razstavljene v fundaciji Beyeler v Baslu, Muzeju Serralves v Portu in Fundaciji van Gogh v Arlesu. Fotografski studio Perrya Ogdena v Dublinu podpira in promovira mlade fotografske talente. **Mala selivka** je njegov prvi film.

film in kontekst

etudi moderne evropske dr0ave navadno ena imo z blaginjo in napredkom, pa v njih 0ivi precej ljudi, ki se soo ajo s hudimi gmotnimi te0avami. V svojem prvencu **Mala selivka** nas re0iser Perry Ogden pogumno in suvereno popel je k Maughanovim, dru0ini z roba dru0be. Njihova revz ina ze posebej bije v o i, saj je obdana s kontekstom sodobne l rske, dr0ave, ki je v zadnjih desetletjih postala simbol zgodbe o uspehu. Druga no zgodbo od tiste, s katero se hvalijo politiki in gospodarstveniki, pa nam pripovedujejo znamenja stiske na obrazih, pipa ob cesti kot edini vir pitne vode in neugledna prikolica. Govorijo nam, da so reve0i med nami in da kapitalizem neredko puz a za seboj 0rtve.

Mala selivka je iskren portret marginalizirane, a neomajne skupnosti irskih Travellerjev, ki se nam predstavi skozi izkuznjo deklice Winnie. Da bi se tej izkuznji imbolj pribli0al, se je re0iser odlo il za poldokumentarno, skoraj dnevniško obliko filmskega zapisa. Ob utek imamo, da ljudje na platnu ne igrajo, temve zgolj 0ivijo svoja 0ivljenja, kar je dose0eno s kakovostnim anga0majem neprofesionalnih igralcev . naturz ikov. Seveda pa **Mala selivka** ni posnetek vsakdana, temve dobro vodeno filmsko poigravanje z na ini, na katere je mogo e povedati zgodbo. Skozi zapovrstje med seboj slabo povezanih epizod nas re0iser soo i s svetom teh ljudi, njihovimi zna aji in ob utji, kot bi hotel, da sami dopolnimo manjkajo e dele in najdemo lastne razlage njihovih dejanj in odzivov. Pozornost kamere je usmerjena k »navadni m«

trenutkom Winnijinih potikanj po mestu in predmestjih. V enem od prizorov skupaj s sestro Rosie ves ve er izbirata »veerne toalete«, kot bi se odpravljali na zabavo, potem pa se izka0e, da njuno no no 0ivljenje ne se0e dlje kot do bli0njega kioska s hitro hrano. »Dolg as, kajneda?« retori no pripomni Rosie, medtem ko z vro im krompir kom v rokah sedita na zidu in drgetata od mraza, v tem povsem navadnem ve eru. Pomanjkanje, v katerem 0ivita, pa seveda ze ni razlog za odsotnost otrozke radosti. Dekleti vedno najdeta prilo0nost za igro, etudi v blatu. Spontanost in sproz enost v medsebojnih odnosih, ki jim je film ze posebej naklonjen, pa predstavljata pravo nasprotje prizorom, v katerih nastopajo u itelji, socialni delavci, policisti in urbanisti. V prisotnosti uradnih oseb namre Winnie, kot tudi ostali lani njene dru0ine, zamrzne; njen izraz postane nenaraven, formalen. Dru0ina nenehno prejema resne in (vsaj na videz) zaskrbljene obiske pristojnih slu0b, a njen polo0aj se s tem ne spremeni na bolje. Nasprotno, napovedi so vse slabze in dru0ini Maughan ne morejo pomagati niti travellerski aktivisti, dobrim namenom navkljub. Lahko si cer opozarjajo na problematiko, nimajo pa pravne politike mo i, da bi dejansko izboljšali razmere zibkih. Tudi ko Maughanovi m kon no le ponudijo mesto, kamor bi se lahko nemoteno umaknili, se ta poteza izka0e za medvedjo uslugo. Novo mesto je namre ze bolj »onkraj«, dale od zol in ostalih orodij »civilizacije«, pa tudi zunaj pristojnosti ob inske uprave, s imer se le-ta izmuzne odgovornosti. Pravzaprav ni popolnoma jasno, ali Winnijina mama zavra a ponujeno namestitev zaradi ze slabzega polo0aja (e je ta sploh mogo) ali zaradi tega, ker se je odlo ila za nomadsko 0ivljenje in ga 0eli ohraniti tudi v prihodnosti, te0avam navkljub.

Ogdenova kamera je ob utljiva pri a dru0beni stvarnosti, ki se razvija pred njo. Opazuje toge, uradne pri zore ter skrbno bele0i trenutke, v katerih uspe Winnie prebiti led formalnosti. Na primer takrat, ko s sestro pred o mi presene ene socialne delavke uprizorita spontano pevsko tekmovanje in njuna pesem vsaj za trenutek preglasi nadle0na vprazanja o izobrazbi in zolskih uniformah. etudi ob utljiv, pa Ogden nikdar ni sentimentalen. Njegov po zasnovi socialen film se od sorodnih izdelkov lo i predvsem po tem, da iz filmskih akterjev ne dela Ortev. Ne ob0aluje polo0aja Travellerjev in ne obto0uje odgovornih, saj se predobro zaveda, da bi prve s tem dehumaniziral ter jih zreduciral na raven »socialnega problema«, kot zna to

predobro po etni politika. Vzdrži se prenašlih zaključkov in Travellerje namesto tega . pokaže. Težava Travellerjev je namreč prav v njihovi »nevidnosti«, ki je drugo ime za odrinjenost in marginaliziranost. Film **Mala selivka** naredi te ljudi vidne in se bori s tem vzpostavi kot politična trditev. Hkrati nas učijo opazovati tudi lastno družbeno stvarnost. Pozorno, potrpeljivo in sočutno, kot bi hotel reči: »Glejte, med nami živijo ljudje, ki imajo težave z oblastmi in so brez tekoče vode, in tu je deklica, ki odraža v tem svetu, na skrajnem robu družbe. Mala selivka.«

izhodišča za pogovor o ključnih tematskih sklopih filma

Travellerji

Irski Travellerji so etnična manjšina, ki se razprostira po območju Irske, pa tudi Škotske in Anglije. O njih govori malo zgodovinskih virov, a veliko zgodovinskih mitov. Nekateri menijo, da so Travellerji potomci tistih, ki so se zaradi vojn in lakote v 19. stoletju znanli na cesti, brez vsega, in so se preživljali s potujočim dninarstvom, beračenjem ter sezonskim delom. Ključno za to naj bi bilo predvsem obdobje krompirjeve lakote in kolonialna politika angleškega generala Oliverja Cromwella.

Spet drugi, vsekakor privr0enci bolj romanti nih verzij o izvoru, vidijo prednike Travellerjev v potujo ih bardih, legendarnih irskih pesnikih in pevcih. A mnogo bolj kot iskanje mitov o izvoru je pomembno vedeti, da so Travellerji del Irske 0e od nekdanj in da torej niso od nikoder »prizli«. V vsaki lovezki dru0bi so namre vselej obstajali posamezniki in skupine ljudi, ki so se, v asih tudi po izkuznji 0ivljenja na enem mestu, odlo ali za potujo 0ivljenjski slog.

Vse do obdobja po drugi svetovni vojni so se Travellerji pre0ivljali z izdelavo ter popravi lomcev in ostalih predmetov iz kovine, zaradi esar so jim na Irskem rekli tudi Tinkerji (tinker: potujo popravljaec kotli kov), vzrejo in preprodajo konj ter sezonskim delom na kmetijah. Dandanes, ko so spremembe v industriji in tehnologiji nomade potisnile na obrobje, se ukvarjajo predvsem z recikla0o ter prodajo starin.

Imajo svoj jezik, ki se imenuje Shelta. V njem je veliko anglezkih in irskih besed, deli pa se v dve razli ni nare ji: Gammon in Cant.

nomadstvo

V preteklosti so Travellerji živeli in potovali v vagonih s konjsko vprego, v modernejših pa se prevažajo s prikolicami in avtodomi. Zaradi vse večjega oteževanja nomadskih načinov življenja, ki ga izvaja državna oblast, se Travellerji danes zanje skoraj ne odločajo več. Zakaj pa nomadi pravzaprav predstavljajo tak trn v peti državi? Da je država sploh lahko država v sodobnem smislu, se mora definirati glede na svoje meje. Ljudi, ki v njej živijo, mora obravnavati kot svoje prebivalce, beležiti, kje se nahajajo, in pobirati davke. Nomadi dojemajo prostor na drugačen način; definira jih njihovo gibanje, ne pa meje ozemlja, v katerem se nahajajo. Pokrajina zanje ni nujno zamejeno ozemlje, temveč je prizorišče poti, na katerih se ustavljajo v skladu z dogovori z drugimi potujočimi skupinami. Shemo, po kateri se organizirajo potujoče skupine, lahko primerjamo z železnizkim voznim redom: vlak nima pravice do posedovanja postaj in tračnic, po katerih se pelje, ima pa pravico do postankov na določenih postajah in ob določenih asih. Ko v prostorsko organizacijo nomadov poseže država s svojo plansko politiko in močno prepovedi postankov, je to seveda pogubno. Dolga zgodovina diskriminacije v odnosu do Travellerjev izvira prav iz državnih ukrepov, katerih namen je zmanjšati oz. zaustaviti nomadstvo tako, da ga obravnavajo kot kriminalno dejanje.

Čeprav v sedanosti večina Travellerjev živi v prav takšnih stanovanjih kot vi ali jaz, je mogoče srečati mnoge, ki pojmujejo nomadstvo kot trdovratno stanje zavesti, ki se obdrži kljub selitvi v hiše: »Mi smo tu samo za časno,« pravijo ti ljudje, »nikdar ne bomo zares pripadali.« Veliko je tudi Travellerjev, ki sicer živijo na enem mestu, a v posebej postavljenih bivalnikih na kolesih. Na rte za tovrstna sodobna naselja izdelujejo irski arhitekti in urbanisti.

družina

»Ne morez postati Traveller, lahko se samo rodiz kot Traveller,« je eden priljubljenih rekov ljudi, za katere je pomen družine izreden. Kot se stalni naseljenci definiramo in organiziramo na podlagi naslovov bivalizacij, občin, regij in držav, tako se Travellerji na

osnovi družine, ki ni opredeljena z zemljepisnim območjem. Posamezne družine so ogromne in če kot otroci znajo Travellerji nazteti ztevilne družinske člane, ki se v tem primeru raztezajo vse do sorodnikov v tretjem kolenu. V okviru družin in družinskih dogovorov se zgodijo vsa poznanstva, stiki, posli, poroke, skrb za bolne ali zibke, pogrebi. Izrednega pomena je, da družina drži skupaj (tudi razširjena), saj so v njej vsi potrebni mehanizmi podpore. V njej je vse, kar kot Traveller potrebuje, da preživi. Ko si različne socialne in upravne službe vzamejo pravico, da odločajo o usodi Travellerjev, to poškoduje njihove mehanizme podpore, ki so plod medsebojne pomoči in samoorganizacije.

diskriminacija

Travellerji so vse do danes žrtve predsodkov, sovražstva in rasizma. Irska vlada je že v zezdesetih letih 20. stoletja poskušala reziti »problematiko« Travellerjev z nasilno asimilacijo. Nomadstvo je na lepem postal o prepovedano, »neasimiliran o« Travellerjem niso dovoljevali vstopa v pube, frizerske salone in trgovine, njihove otroke pa so poziljali v posebne zole oz. v »zole za otroke s posebnimi potrebami«, kjer so jih vzgajali s hudimi in diskriminatornimi vzgojnimi metodami. Travellerji so se temu uprli ter začeli snovati prva civilna gibanja, s pomočjo katerih se je njihova upravna moč v naslednjih desetletjih vsaj malo povečala. Vse do danes se povezujejo z romskimi organizacijami ter usmerjajo pozornost tribun Evropske Unije na težave manjšin, ki so del njenega območja. Mnogi Travellerji že danes trpijo zaradi posledic velikega vala gonje v zezdesetih in sedemdesetih letih.

Polooaj Travellerjev se danes postopno izboljšuje, etudi samo in izključno tistih, ki so se odločili za opustitev nomadstva. Da bi jih država prepričala v dobrobiti

»Oivljenja na enem mestu«, jim je ponudila nekatere ugodnosti: med njimi tudi la0ji dostop do stanovanj in socialno podporo. Takzni ukrepi so seveda zgolj kratkovidna rezitev, saj Oivljenje na socialni podpori poraja nove te0ave, predvsem v zvezi s ze bolj negativnim odnosom ve inskih prebivalcev do Travellerjev.

Pomembno je tudi poudariti, da film prikazuje zgolj najrevnejzi sloj Travellerjev. Velika ve ina jih Oivi povsem obi ajno Oivljenje, ni druga no od Oivljenja povpre nega pripadnika ve inske skupnosti prebivalstva. Obstajajo pa tudi premo0ni Travellerji.

umestitev filma v u ne na rte

sociologija, dr0avljska vzgoja in etika

Kot na in obravnave sociološke problematike izгона manjzine irskih Travellerjev se film izjemno u inkovito prepleta s tistimi u nimi na rti, ki si za cilj postavljajo vzgojo u encev v ubrane in dru0beno ob utljive osebnosti, pri emer bi morda posebej izpostavili sociologijo ter dr0avljsko vzgojo in etiko. Re0iserjev pristop lahko jemljemo kot na in raziskovanja dru0benih pojavov, ki se v mnogih segmentih pribli0a sociolozkemu. Film usmerja u enca/dijaka k razumevanju kulturnih in

dru0benih raznolikosti, predvsem pa k oblikovanju odgovornega odnosa do manj zinstih ter deprivilegiranih dru0benih razredov. Za razliko od mnogih filmov, ki »pomagajo« gojiti stereotipe in predsodke, **Pavee Lackeen** u i druga njih pristopov. S tem prispeva k razvoju uencev v ubrane osebnosti, ki posedujejo spretnosti za kriti no obravnavo svojega dru0benega okolja ter so sposobni reflektiranega soo anja z aktualnimi tematikami lovekovih pravic, diskriminacije, enakopravnosti, globalizacije, revz ine ter socialne pravi nosti. Od tod do razvijanja u inkovitejzih strategij za boj proti rasizmu in ksenofobiji pa je le ze korak.

beseda avtorja

»Zanimalo me je, kaj nam obrobja lahko povedo o sr ediz ih.«

»Ukvarjanje s to tematiko mi je odprlo o i za svet, v katerem 0ivim. Zanimali so me primeri otrok, ki so morali stopiti pred sodnika, eprav niso zagrezili o itnih kriminalnih dejanj. Tam so se znazli izklju no zato, ker so bili prepuz eni cesti in so spali v zavr0enih avtomobilih, njihovi starzi pa so bili odsotni, v zaporu, nesposobni skrbeti zanje ali pokojni. Nekega dne sem na sodi z u sre al fanta, ki je moral ez no v zapor, ker je brcal v policijski avto. Ko smo ga pospremili domov, se je izkazalo, da bi bili njegova mama in sestra ve kot primerni za naz film. Tako se je za elo.«

»Odkar je v zadnjih desetletjih Irska do0ivela nenaden, nezamisljiv gospodarski vzpon, vsi govorijo le ze o tem. Toda vselej obstaja tudi druga plat kovanca. Sam sem nazel zgodbe ljudi, ki jim sre a ni bila tako naklonjena in so izlo eni iz irske zgodbe o uspehu. Zanimalo me je, kakzne so mo0nosti in perspektive otrok, ki nimajo ni esar. ez as sem ugotovil, da morajo biti ti otroci zelo iznajdljivi ter

ustvarjalni, da sploh lahko preživijo, in odločil sem se, da se bom osredotočil na ta segment.«

»Med filmsko ekipo in travellersko družino se je polagoma razvil odnos zaupanja. Otrokom je nenadna pozornost godila, pomenila jim je vstopnico v življenje, kakrznega prej niso poznali. Seveda je bilo včasih težko delati z njimi. Kadar so bili dobre volje, so bili fantastični, ko pa so imeli slab dan, so lahko spravili ob pamet vso ekipo. Včasih je Winnie sredi snemanja izginila in nismo imeli pojma, kam je zla in kdaj se vrne, vse sploh. Proti koncu snemanja so otroci nalaz zavlaevali, prizore so odigrali narobe, pretvarjali so se, da ne razumejo navodil. Vse zato, ker niso hoteli, da se njihovo filmsko življenje konča. Tako je zadnji snemalni dan trajal vse do ztrih zjutraj naslednjega dne.«

»Tako po ogledu filma mi je Rose Maughan, Winnijina filmska in resnična mama, dejala, da nam je uspelo ujeti njihova življenja na filmski trak. Veliko mi pomeni, da je preplet fikcije in dokumentarizma, ki smo se ga lotili, verodostojen. Da se protagonisti najdejo v filmu, da se jim zdi resničen. Nazadnje etni scenarij je obsegal zgolj ztiriindvajset strani. Nalaz smo pustili, da se stvari razvijejo spontano, skozi improvizacijo in dejanske dialoge med protagonisti. Včasih smo postavili kamero pred otroke, jo brez oprijemljivih narčtov sprožili in pokazali, da se je komunikacija med njimi spletla sama od sebe.«

»Z Winnie sva ostala dobra prijatelja. Ko smo nazadnje film prikazali na londonskem filmskem festivalu, sem zamujal, zato se je opogumila, vzela v roke mikrofona in ga napovedala kar sama. Glede na to, da prihaja iz močno marginalizirane skupnosti, mislim, da je to velik in odličen dosežek.«

»Winnie zdaj obiskuje zolo. Pogovarjava se o tem, da bi spet posnela film skupaj. Njena družina žaka, da jim občinske oblasti dodelijo hišo, kot jim je obljubljeno. Otroci si močno želijo živeti v hiši in v to jim je uspelo prepričati tudi mamo.«

»Ko sem pred uradno premiero film predvajal vsem, ki so v njem nastopili, je Winnie najbolj skrbela, da jo bodo zaradi prizora, v katerem vdihava lepilo, vrstniki obtožili narkomanije. Včasih je težko razložila med filmom in realnostjo, zato sva se o tem veliko pogovarjala.«

»Prizora, v katerem se Winnie in Rosie ves večer odpravljata ven, pa prideta samo do kioska s prehrano, namenoma nisem razlagal. Zakaj torej ne gresta dlje, v pravo nočno 0ivljenje? Kot nekateri, s predsodki obremenjeni večinski prebivalci, ne zaupajo Travellerjem, tako Travellerji ne zaupajo njim. Bojijo se jih. Nekoč so Rose (mami) predlagali selitev v stanovanjski blok, in ko sva se pozneje o tem pogovarjala, je rekla, da bi lahko 0ivela v bloku, vendar samo v pritličju, vizije ne. Zakaj ne vizije, sem jo presenečen vprašal. Odgovorila mi je, da se boji, da bi jo kdo okradel na stopnišču, medtem ko bi se vzpenjala. Mislim, da je to miniaturnen, a zelo nazoren primer nezaupanja drugim.«

»Diskriminacija Travellerjev je najbolj očitna v vsakdanjih stikih, zato sem jo tudi v filmu 0eel obravnavati kot takšno. V prizore deklišnega pohajanja po trgovinah sem našel vključil ne-Irce, priseljene trgovce. Priseljenci ne vedo za razliko med večinskim prebivalstvom in Travellerji, zato obravnavajo vse enako. Povsem nasprotno se Travellerjem godi v »običajnih« trgovinah, kjer jim trgovci sledijo, gledajo pod prste ali jim celo naravnost povedo, da tam niso za0eleni. Žal je že danes veliko takzanih primerov.«